

FRÅN
HATRETORIK TILL

DIALOG

Undervisningsmaterial för lektioner
som behandlar hatretorik

PLAN
INTERNATIONAL

Undervisningsmaterialet Från hatretorik till dialog för lektioner mot hatpropaganda

Utgivare: Plan International Finland

Skrift och redaktion: Salla Kuuluvainen

Layout: Minna Latva, Luomanen & Suomalainen Oy

Översättning till svenska: Carola Wallén

Arbetsgrupp: Salla Kuuluvainen, Matti Pihlajamaa, Teija Savolainen, Heidi Nissinen,
Emma Colliander, Anna Juhola, Eeva Ervamaa

ISBN 978-952-7151-02-0

Helsingfors 2017

Undervisningsmaterialet har utarbetats med stöd av Svenska kulturfonden.

Svenska
kulturfonden

INNEHÅLL

Inledning	4
Vad är hatretorik?	4
Hur känner jag igen hatretorik?	5
Yttrandefrihet och hatretorik i Finlands lag.....	6
Att förebygga hatretorik i skolan	7
Hur kan man förebygga hatretorik med hjälp av fostran?	7
Att förebygga hatretorik i den egna vardagen.....	9
Normkritik och privilegier	10
Övningar	11
Lektionens uppbyggnad.....	11
Övningar som lämpar sig för lågstadiet	13
Att bekanta sig med ämnet.....	13
Åsiktsring 10–15 min	13
Lär känna ilska! 30–45 min.....	13
Färdigheter i empati	14
Hela havet stormar 15–20 min	14
Lösningar	14
Förutsättningar för en bra diskussion 30 min.....	14
Övningar som lämpar sig för högstadiet, gymnasiet och skolor på andra stadiet	15
Att bekanta sig med ämnet.....	15
Åsiktslinje 10–15 min	15
Känn igen hatretorik! 20 min.....	16
Värst sagt 20 min.....	17
Hatretoriksträd 30 min	17
Färdigheter i empati	18
Empatikarta 40–50 min	18
Från debatt till dialog 30 min.....	19
Privilegiepromenad 30 min	20
Lösningar	22
Ett gemensamt meddelande till den som har blivit utsatt till hatretorik 30–90 min	22
Avtal mot hatretorik 30 min	23
I olika roller i de sociala medierna 20 min	23
Diamanten i att motarbeta hatretorik 20 min.....	24
Dramaövning av berättelserna om hatretorik 60–90 min	24
Motprat med seriestrip 40 min.....	25
Exempel på lektionsplaner	26
Stödmaterial	27
Länkar och källor	30
Källor till övningsmetoder	30
Utbildningsmaterial.....	30
Utbildningsmaterial på finska och engelska	31
Information om hatretorik	31
Övriga länkar och källor	33
Stödtjänster	33
Vad är hatretorik? Vad ska du göra Om du möter hatretorik?	34

INLEDNING

Hatreterik är ett fenomen som för närvarande i allt större omfattning begränsar en flerstämmig, demokratisk debatt i Finland. Propagandan begränsar särskilt kvinnornas, flickornas och minoriteternas rätt att delta i den offentliga debatten. Hatpropaganda är en av de saker som FN:s råd för mänskliga rättigheter i sin schemalagda granskning definierade som ett av Finlands största problem vad gäller mänskliga rättigheter (2017).

Det här undervisningsmaterialet som har utarbetats av Plan International Finland är riktat till pedagoger som arbetar med unga, särskilt inom skolvärlden. Plan arbetar runt om i världen med att förverkliga rättigheterna för barn i en svagare situation, särskilt flickor. I Finland riktar sig Plans programarbete mot de finländska barnens och ungdomarnas attityder, vilka man försöker påverka via en global fostran. Målet för Plans arbete är en värld där de mänskliga rättigheterna respekteras överallt.

Hatreterik är ett aktuellt fenomen i Finland. Enligt justitieministeriets utredning år 2016 påverkar hatretorik trygghetskänslan, den psykiska hälsan och förtroendet för myndigheter hos de som är utsatta för hatretorik och får dem att undvika att röra sig på vissa platser. Hatretorik riktar sig i Finland särskilt mot kvinnor och invandrare och därför har man sett förebyggandet av hatretorik som en åtgärd med vilken man märkbart kan förbättra dessa gruppers situation och deras mänskliga rättigheter i Finland.

Övningarna i detta material är riktade till elever i högstudier, gymnasier och andra stadiets läroinrättningar och till tillämpliga delar även i lågstudier. I övningarna utnyttjas diskussion och aktiviteter när man lär sig mer om fenomenet hatretorik. Syftet med övningarna är att öka kunskapen och att dessutom utveckla deltagarnas färdigheter i empati och deras vilja att agera mot hatretorik, med respekt för de mänskliga rättigheterna och andra personers människovärde. Med hjälp av övningarna kan man undersöka de egna, eventuellt omedvetna, värderingarna och den egna världsbilden.

VAD ÄR HATRETORIK?

Hatreterik är kränkande och sårande kommunikation som nedvärderar någon annans människovärde och som riktar sig mot en person, ofta någon som representerar en viss grupp. Hatretorik begränsar en personens rätt att bli hörd och sedd som den han eller hon är. Hatretorik strävar efter att ge en stereotyp och nedsättande bild av den som har blivit utsatt och hotar hans eller hennes människovärde och mänskliga rättigheter.

Hatreterik kan förekomma i olika medier eller vid möten ansikte mot ansikte. Hatretorik är inte endast verbal kommunikation utan kan även uttryckas genom bilder eller på annat sätt, till exempel via musik. Ofta riktas hatretorik mot en person som representerar en viss grupp: orsaken kan vara etnisk bakgrund, könsidentitet, sexuell läggning, religion, modersmål, världsåskådning, handikapp, utseende eller någon annan egenskap. Hatretorik riktas ofta även mot personer som uppfattas som en förkämpe för en viss grupp eller någon som hjälper dem. Hatretorik kan eskalera till våld, men allt hatretorik har inte nödvändigtvis en aggressiv nyans, utan kan vara en mycket sansad argumentering.

Hatreterik är ett hot mot demokrati och yttrandefrihet, eftersom hatretorik gör det svårare att ha konstruktiva och lugna diskussioner om samhälleligt viktiga frågor. Hatretorik kan betraktas som försök att underminera det demokratiska samhällssystemet, som är baserat på öppenhet.

Enligt Europarådets ministerkommittés definition:

”Begreppet hatiskt uttalande ska förstås så att det omfattar alla former av yttringar som sprider, underblåser eller rättfärdigar rashat, xenofobi, antisemitism eller andra former av hatbaserad intolerans.”

HUR KÄNNER JAG IGEN HATRETORIK?

Hatretorik

- Bygger upp en bild av oss och dem
- Ger en stereotyp bild av en människogrupp
- Är skrämmande, hotfull och försöker tysta offret
- Kan vara våldsamt eller sansad argumentering
- Hotar människovärde och mänskliga rättigheter av den som blir utsatt
- Personen bakom hatretoriken är ofta anonym
- Personen bakom hatretoriken leker martyr, hänvisar till yttrandefriheten och försvarar sig med att det var "ett skämt"

I Anna Haverinens undersökning uttrycktes hatretorik i form av negativt och nedsättande innehåll, även spridning som "ett skämt", som systematiskt uttalade hot och trakasserier samt i form av våld som sträckte sig utanför nätet och till exempel som avslöjande av personuppgifter. Särskilt personer bakom hatretorik på internet använder anonyma profiler och via internet sprids hatretorik långt inom en kort tid. Nätet möjliggör även massaattacker mot hatretorikens offer. Den som råkar ut för hatmeddelanden får ofta stora mängder skrämmande, nedsättande och hotfulla meddelanden.

Hatretorik hör ofta samman med maktstrukturen i samhället. Personer bakom hatretorik försöker ofta tysta ner minoriteter och de grupper som värdesätts mindre och som har mindre makt i samhället. Detta bör man beakta då man stöter på argumentering där man talar om "antirasism", "omvänd rasism" eller motsvarande uttryck. En grupp i en strukturellt svagare position kan inte diskriminera en grupp i en strukturellt starkare position; i detta fall är det inte frågan om diskriminering.

Kvinnor blir oftare utsatta till hatretorik än män och männen kan ofta framföra sådana åsikter i offentligheten för vilka kvinnor omedelbart skulle bli mål för en hatlavin. Hatretorik associeras ofta i offentligheten med rasistiska åsikter och motstånd mot invandring. Visst är det sant att en stor del av hatretoriken är rasistisk – ändå kan hatretorik riktas mot vem som helst och

Exempel på hatretorik och dess konsekvenser i Justitiedepartementets utredning över hatpropaganda år 2016:

"...Jag kommer även att tänka på den gången, än en gång i kollektivtrafiken i Helsingfors, där en finländare kom fram till mig när jag satt i spårvagnen och förklarade att han skulle kunna ge mig en sådan omgång i sängen att jag skulle bli hetero."

"I spårvagnen gav en finsk man uppenbarligen ett barn som satt i famnen på en kvinna med somalisk bakgrund en örfil, spottade sedan kvinnan i ansiktet och började därefter ropa rasistiska och mycket hotfulla kränkningar mot kvinnan och barnet. Jag hjälpte kvinnan genom att ställa mig mellan henne och hennes barn och den attackerande mannen, varvid mannen slog till mig och samtidigt ropade klassiska skällsord."

"Jag har i mitt liv fått utstå en hel del glåpor, rop och trakasserier. Jag är mörkhyad, men samtidigt även en till hälften infödd finländare och född i Finland. På gatan och i skolan har jag bland annat kallats för "jävla neger" och jag har fått höra att jag "borde flytta tillbaka till den plats jag kommer ifrån" osv. Det här har haft en negativ inverkan på min psykiska hälsa och känslan av att vara accepterad, särskilt i barndomen och som ung."

oberoende av vilken världsåskådning personen har eller till vilken grupp han eller hon hör. Även handikappade och sexuella minoriteter blir utsatta för hatretorik och till och med personer som diskuterar frågor som rör olika dieter.

Hatretorik är inte samma sak som argt prat. Alla får känna hat, precis liksom alla andra känslor. Hatretorik är inte samma sak som gräl, kritik eller konflikt. Man får och bör framföra kritiska åsikter i samhället. Skillnaden mellan hatretorik och gräl mellan individer är att man med hatretorik nedsätter och tystar ner den som blir utsatt till hatretorik. Hatretorik skiljer på "oss och

YTTRANDEFRIHET OCH HATRETORIK I FINLANDS LAG

de andra”, man bygger alltså upp och stärker en känsla av att det är ”vi” och sedan någon annan grupp som ”de andra”. Med hatretorik strävar man efter att göra en annan grupp människor till grundläggande felaktiga och som agerar på fel sätt.

Vilken påverkan har hatretorik?

Enligt en undersökning som genomfördes i Finland, Storbritannien, USA och Tyskland har varannan 15–30 år gammal ungdom utsatts för hatmeddelanden. Var tionde ungdom har varit mål för hat via nätet. Enligt samma undersökning anger de som varit utsatta till hatretorik att deras välbefinnande är sämre än andras, de litar inte lika mycket på andra människor, de är inte lika lyckliga och de har en svagare självkänsla.

Generellt har närvaron av hatretorik på nätet och i medierna förändrat samhällsdebatten i en hårdare riktning. Hatretorik har även på kort tid blivit en huvudström. För några år sedan fick endast internetanvändare som var aktiva inom sina egna grupper och som hade få sociala kontakter utstå hatretorik. Idag riktas hatretorik mot alla slags människor, även mot kvinnor och högt utbildade. Många uttryck som har uppstått ur hatpropaganda, såsom ”stollerant”, har blivit en del av det allmänna språkbruket.

På vilket sätt skiljer sig hatretorik från mobbning?

Mobbning och hatretorik är närstående fenomen och alltid varken kan eller behöver man skilja dem åt. Typiskt för mobbning är dock att det är ett gruppfenomen. Mobbning hör samman med gruppens inre dynamik och till exempel människornas benägenhet att söka högre status i de övriga gruppmedlemmarnas ögon. Genom att mobba upplever mobbaren en känsla av makt. Hatretorik är anonymt och hör snarare samman med samhällsstrukturerna och den person som står bakom hatretoriken känner nödvändigtvis inte alls offret. Hatretorik riktas ofta mot en individ i egenskap av en representant för en grupp. Ofta kan man dock ta hjälp av samma metoder för att minska såväl mobbning som hatretorik: att utveckla färdigheterna i empati, en fungerande kultur i gemenskapen och att komma överens om och att följa tydliga spelregler i gemenskaper på nätet och i verkliga livet.

Enligt Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna innefattar yttrandefrihet rätt till åsiktsfrihet och frihet att ta emot och sprida uppgifter och tankar utan offentlig myndighets inblandning och oberoende av territoriella gränser. Yttrandefrihet betyder i de flesta västländerna att det inte förekommer någon förhandscensur. I diskussioner om hatretorik lägger många till först fram argumentet att en begränsning av hatretorik utgör ett brott mot yttrandefriheten. Yttrandefrihet är dock inte en helt obegränsad rätt, utan den medför även ansvar. Yttrandefrihet innebär inte att vem som helst kan säga vad som helst på vilket forum som helst. Man kan inte i yttrandefrihetens namn kränka andra mänskliga rättigheter, som till exempel rätt till trygghet och fred, rätt till ett privatliv och religionsfrihet och samvetsfrihet. Även i konventionen om barnens rättigheter nämns barnets åsiktsfrihet, så länge den inte kränker andra rättigheter. Yttrandefriheten kan missbrukas och i sista hand kan den leda till straffrättsliga påföljder.

I Finlands lag nämns inte ordet hatretorik, men hatretorik kan vara ett brott mot vilket åtal kan väckas med stöd av ett flertal olika lagparagrafer. Den som skickar meddelandet ansvarar för spridande av hatretorik, men ansvaret ligger även hos den som distribuerar meddelandet, till exempel media eller webbplatsens administratör.

Vad är desinformation?

Desinformation betyder felaktig information som sprids i illvilligt syfte. Desinformation hör nära samman med hatretorik. Man kan till exempel sprida felaktig information eller kraftigt överdrivna rykten.

Vad är ett nättroll?

En person som i skydd av en anonym profil hetsar till konflikter, sprider desinformation och hat på internetarenor kallas för ett nättroll. Deras motiv kan höra samman med viljan att skapa kaos, eftersom de tycker att det är roligt. Å andra sidan kan avlönade nättroll även användas för att uppvigla till samhällsomstörtande verksamhet.

Hatretorik är ett relativt nytt fenomen, vilket betyder att definitionen och dess ställning i lagen är föremål för debatt och utveckling. En exakt utredning av de lagparagrafer med stöd av vilka man kan väcka åtal i fall av hatretorik finns i Sällskapet för mediefostrens utredning **► Disinformatio, vihapuhe ja mediakasvatuksen keinot, sidan 54.**

Även om ordet hatretorik inte för närvarande nämns i Finlands lag är det fel att sprida och producera hatretorik och hatretorik får inte under några omständigheter godkännas.

Hatretorik kan leda till åtal med stöd av till exempel följande lagparagrafer:

- hets mot folkgrupp
- förföljelse
- diskriminering
- olaga hot
- ärekränkning
- brott mot trosfrid.

ATT FÖREBYGGA HATRETORIK I SKOLAN

Grunderna för den nya läroplanen, som trädde i kraft år 2016, erbjuder en bra utgångspunkt för att motarbeta hatretorik i skolorna. Färdigheter i samverkan, multilitteracitet, deltagande och påverkan i samhället samt ett tankesätt som utgår från de mänskliga rättigheterna är färdigheter och attityder som skolan, enligt den nya läroplanen, ska erbjuda. Särskilt undervisningen i färdigheter vad gäller psykisk hälsa och känslor fördjupas i den nya läroplanen för låg- och högstadiet. Enligt Utbildningsstyrelsens handbok *Konstruktiv interaktion* (2017) ska målet vara att skolan är en trygg plats där medlemmarna i skolgemenskapen även ska kunna diskutera om kontroversiella ämnen, lägga fram åsikter och kritik. I skolan ska varken mobbning eller hatretorik vara tillåtet. Skolmiljön är en viktig plats för attitydförändringar och fostran som stöder färdigheterna i att debattera och argumentera, multilitteracitet och byggandet av ett samhälle som respekterar de mänskliga rättigheterna.

Hatretorik lämpar sig bra som ett fenomen man kan studera inom fenomenbaserat lärande. Via hatretorik kan man till exempel undersöka samhället, samhällets maktstrukturer och påverkan i samhället, lära sig känslorelaterade och interaktionsfärdigheter, lära sig mer om medievärlden och de mänskliga rättigheterna. Hatretorik passar som tema på lektioner i till exempel samhällslära, historia, filosofi, modersmål, religion eller livsåskådningskunskap. Även på till exempel lektionerna i uttrycksförmåga och hälsokunskap kan man använda sig av övningar som hör samman med hatretorik.

HUR KAN MAN FÖREBYGGA HATRETORIK MED HJÄLP AV FOSTRAN?

Förmåga till empati och världsbildsmedvetande

Utvecklandet av förmåga till empati utgör en väsentlig del av pedagogiken som rör förebyggandet av diskriminering. Med empati avses förmågan att kunna sätta sig in i en annan människas situation och förstå hans eller hennes känslor och behov. Alla människor har en medfödd förmåga till empati, men denna förmåga är dock inte lika utvecklad hos alla individer. Vad gäller hatretorik, även personerna bakom hatretorik, har alltså förmågan att sluta med hatretorik och främja en icke-våldsam interaktion.

Förmågan till empati betyder att man kan se världen ur en annan persons perspektiv, att man kan känna igen och namnge sina egna och andras känslor samt att man kan låta bli att direkt fördöma en annan persons tankevärld. Empati är inte samma sak som sympati. Med sympati avses en känsloreaktion inför en annan persons lidande och är mer släkt med medlidande. En empatisk människa är nödvändigtvis inte av samma åsikt eller upplever samma känsla som en annan person, även om han eller hon förstår den andra personens synpunkter. Att öva upp färdigheterna i att lyssna och genomföra en dialog stödjer också utvecklandet av förmågan till empati.

Man kan även tala om världsbildsmedvetande, det vill säga förmågan att förstå att olika människors världsbilder och de grundantaganden som hör samman med dessa kan vara mycket olika. Världsbilderna är till stor del något skapat i det undermedvetna och de känslor de väcker känns självklara. Världsbilden och de fundamentala antaganden som hör samman med den styr människans agerande på ett kraftfullt sätt. För att man ska kunna förstå andras världsbilder måste man först bli medveten om den egna världsbilden. Man kan förbättra empati och förståelsen för annorlunda världsbilder genom olika övningar. Särskilt sådana metoder som skapar positiva, personliga relationer till andra medlemmar i gruppen, dock så att känslan av den egna primära identiteten och medlemskapet i gruppen består är vetenskapligt bevisade.

En fungerande metod att svara på hatretorik och desinformation är att erbjuda korrekta fakta och att korrigerar felaktiga påståenden. Detta fungerar dock inte alltid, eftersom människan inte klarar av att ta emot fakta som är helt i strid med den egna världsbilden. Tankar och idéer som inte passar in i den egna världsbilden utgör ett hot mot personens hela världsbild och identitet och kan därför inte godkännas. På grund av detta kan faktainformation som inte passar in i den egna världsbilden, överraskande nog, förstärka den världsbild som innehåller felaktig information. Där för är det ur pedagogisk synvinkel viktigt att, vid sidan av att erbjuda faktainformation, öva upp förmågan till empati. Ofta är ett pedagogiskt tillvägagångssätt, där övningar i att öka den empatiska förmågan kombineras med upplevelser och korrekt information den bästa lösningen. Hatretorik kan förebyggas om människan i sin egen världsbild kan avstå från ett svartvitt och stereotypiskt tankesätt och lugnt överväga även motsatta synpunkter.

Dialogiskhet och en nyfiken inställning hjälper till att ändra attityder

För att åstadkomma en attitydförändring är det viktigt att få alla slags människor att ifrågasätta och diskutera de egna världsbilderna samt att uttrycka många olika slags attityder i en diskussion. Man kan inte få någon att överge eller ifrågasätta en åsikt genom att skarpt fördöma vissa åsikter, i stället lönar det sig att skapa en dialog, en nyfiken atmosfär som grundar sig på förtroende, där man tillsammans kan ifrågasätta och grubbla på hur etiska och nyttiga olika åsikter och övertygelser är. Orsaken till rasistiskt beteende och hatretorik kan vara upplevelse av diskriminering, utanförskap och likgiltighet och dessa upplevelser skall inte förstärkas med pedagogiska metoder. I stället ska man skapa en ökad interaktion och en öppen gemenskap.

Hatretorik och diskriminering grundar sig ofta på stereotypa uppfattningar om olika människogrupper. Det finns många olika övningar med vilka man strävar efter att bryta stereotypier och på så sätt ändra attityderna. Risken med sådana övningar är dock ofta att de i själva verket förstärker de stereotyper de är avsedda att bryta.

Vi kan dock trösta oss med att det enligt aktuell information är enklare att ändra beteenden än attityder. Även om man med hjälp av pedagogik som förebygger hatretorik inte skulle åstadkomma hållbara attitydförändringar, men man skulle kunna förändra beteendemönster, är vi redan på rätt väg. Enligt den information vi har tillgång till idag kan attityderna förändras om man först kan förändra beteendemönstren. Man har redan kommit på god väg vad gäller att förebygga hatretorik om man kan nå fram till en situation där människan lugnt kan dryfta olika åsikter och inte reagera på olika signaler på nätet eller i den verkliga världen med hat eller hatretorik, oberoende av den slutliga attityden. En välfungerande pedagogik som förebygger hatretorik lyfter fram färdigheter i samverkan, diskussionsförmåga, multilitteracitet och medie-färdigheter samt skapar gemenskap, förtroende och gemensamma spelregler. Skolan erbjuder en plats där man genom fostran kan utmana de maktstrukturer i samhället som producerar hatretorik och uppmuntra till att arbeta för en värld som respekterar de mänskliga rättigheterna.

ATT FÖREBYGGA HATRETORIK I DEN EGNA VARDAGEN

Hur kan en vanlig människa, ung eller vuxen, förebygga hatretorik i den egna vardagen? För det första ska man naturligtvis låta bli att sprida eller producera hatretorik. Å andra sidan lönar det sig alltid att stödja den person som är utsatt till hatretorik att visa solidaritet. Det är viktigt att man inte godkänner diskriminering eller rasism genom tystnad utan att de som har blivit utsatta till hatretoriken ser att de har personer som stödjer dem.

När man möter hatretorik är det viktigt att man agerar så att man själv känner sig trygg. Ett direkt svar till personen bakom hatretoriken kan vara skrämmande och göra även försvararen utsatt och därför rekommenderas detta inte alltid. Om man svarar direkt på hatretorik ska man inte göra det ensam utan be om hjälp av andra. Till exempel i gruppen #Olen Täällä på Facebook kan man anmäla hatretorik på nätet och få stöd för svarscommentarer till hatretorik och korrigerig av fakta av andra. Det är också

viktigt att man själv tillämpar god diskussions- sed när man motarbetar hatretorik och inte kommenterar eller kritiserar personen bakom hatretoriken som person, utan endast hans eller hennes beteende och uttryckta åsikter.

Aktivare metoder att agera mot hatretorik är att försöka hitta motargument, det vill säga producera till exempel innehåll på nätet som lyfter fram värderingar som omfattar jämlikhet och som grundar sig på tanken om mänskliga rättigheter. Det lönar sig att försöka påverka gemenskapens normer inom sociala nätverk, särskilt om man själv är administratör för ett socialt nätverk. I de egna gemenskaperna lönar det sig att lyfta fram att hatretorik inte godkänns och att för egen del gynna en välfungerande debattkultur i form av dialoger. Med hjälp av samhällspåverkande metoder kan man motarbeta hatretorik till exempel genom att vända sig till riksdagsledamöter i syfte att åstadkomma en ändring av lagstiftningen eller genom att delta i kampanjer mot hatretorik.

VAD SKA DU GÖRA?

Om du själv blir utsatt till hatretorik:

- Håll dig lugn.
- Be andra om hjälp.
- Ta ett foto eller spela in en video av situationen eller gör en bildkapning av hatretorik på nätet innan du tar bort den.
- Berätta om situationen för en ansvarsperson eller ansvarig aktör.
- Gör en polisanmälan.
- Hatretorik på nätet kan anmälas till polisens nättipsservice och till nättjänstens administratör.
- Blockera personerna bakom hatretorik på nätet.
- Skydda din integritet; avslöja till exempel inte din hemort i de sociala medierna.
- Försök korrigeriga felaktig information.
- Tagga nätpolisen med i den offentliga debatten.
- Publicera hatmeddelandena.
- Motivera din åsikt lugnt och försvara dig själv om du upplever att det fungerar.

Vad ska du göra om du möter hatretorik:

- Uttryck ditt stöd åt den som blir utsatt till hatretorik med till exempel ord, gester eller ansiktsuttryck, till exempel genom att be honom eller henne sitta bredvid dig på bussen. På nätet kan man visa sitt stöd genom att kommentera och gilla.
- Be personen bakom hatretoriken sluta om detta känns tryggt.
- Säkerställ att personen som har blivit utsatt kan fortsätta sin resa på ett tryggt sätt.
- Anmäl fallet till en ansvarsperson eller ansvarig aktör (fordonsföraren, läraren, restaurangägaren, evenemangets arrangör osv.)
- Om det är frågan om hatretorik på nätet kan du anmäla detta via polisens nättipsservice eller till nättjänstens administratör.
- Hjälプ till att korrigeriga felaktig information.
- Utsätt inte dig själv för fara.

NORMKRITIK OCH PRIVILEGIER

Den pedagog som undervisar i tankesätt som är emot hatretorik och diskriminering bör studera grunderna för normkritiskt tänkande. När man pratar om teman som hör samman med diskriminering är det viktigt att man inte av misstag eller omedvetet skuldbelägger de grupper som utsätts för diskriminering, rasism eller hatretorik. Detta lyckas om man är medveten om vad som avses med privilegier och strukturell diskriminering.

Med normer avses saker som upplevs som normala i samhället. Ofta utgör tolerans gentemot människor och fenomen som anses vara avvikande riktlinjen för olika initiativ med anknytning till diskriminering, jämlikhet och till exempel multikultur. I detta fall ifrågasätter man inte varför vissa saker anses vara normala och andra onormala. Hos målpersonerna upplevs tolerans som nedlåtande, att hänföra dem till "de andra" och försöker inte uppnå äkta jämlikhet genom att radera samhällets maktstrukturer.

Vid normkritik vänds blicken bort från det som upplevs som avvikande och i stället undersöker man kritiskt varför vissa saker i vår kultur upplevs som normala och bättre än andra. Normkritiken river ner dolda maktstrukturer genom att lyfta fram dem i dagsljuset och hjälper till att utmana och ändra dessa strukturer till att bli mer rättvisa och att möjliggöra äkta jämlikhet. I vårt samhälle utgörs allmänna normer av till exempel vit hud, heterosexualitet och fri från handikapp. De personer som inte passar in i dessa normer upplevs som avvikande och de är tvungna att anpassa sig till ett samhälle som fungerar på dessa normers villkor.

Inom normkritik anser man också att personer som anpassat sig till normerna är **privilegerade** jämfört med dem som inte anpassat sig, i stället för att tänka att personer som är icke-normativa har något fel eller saknar något. En bra pedagogik som förebygger diskriminering och hatretorik grundar sig på en normkritisk ståndpunkt och äkta strävan efter jämlikhet, inte på att tycka synd om eller visa tolerans mot de som är utsatta till hatretorik.

TEFLONTEST

Testa hur privilegierad du är!

Människor upplever oftast att de blir diskriminerade på grund av följande orsaker: Ålder, etnisk bakgrund, nationalitet, modersmål, religion, kön, sexuell läggning, handikapp eller hälsotillstånd. Fundera även på andra eventuella egenskaper. Hur ofta råkar du i en obekvämlig situation eller blir mål för en obekvämlig specialbehandling på grund av dessa egenskaper?

Ofta = 3 poäng, ibland = 2 poäng, sällan = 1 poäng, aldrig = 0 poäng.

Ju lägre poäng du får i teflontestet, desto mer privilegierad är du. Fundera på hur detta påverkar dig när du leder övningar med hatretorikstema.

ÖVNINGAR

I detta avsnitt presenteras övningar som lämpar sig för behandling av hatretorik på olika utbildningsnivåer. Övningarna är praktiska och grundar sig på diskussion. De flesta övningarna är riktade till högstadiet och andra stadiet. Det finns tre olika slags övningar:

- övningar som gör eleverna bekanta med hatretorik som tema
- övningar som förbättrar förmågan till empati och att förstå andra slags världsbilder
- övningar som behandlar hur man hittar lösningar på hatretorik och hur man kan motarbeta hatretorik i det egna livet och i skolgemenskapen.

Dessutom hittar du på sista sidan ett infopaket om hatretorik som du kan skriva ut åt eleverna.

LEKTIONENS UPPBYGGNAD

Vi rekommenderar att man bygger upp en helhet bestående av övningar med hatretorikstema som innefattar åtminstone en övning/ett avsnitt med anknytning till tre uppgiftskategorier: att bekanta sig med ämnet, att öka förmågan till empati och att skapa lösningsmodeller. Detta grundar sig löst på U-inlärningsmodellen utvecklad vid MIT-universitetet, enligt vilken man först bekantar sig med ett fenomen och sedan med hjälp av empati och förståelse strävar efter att komma bort från de egna eventuella förutfattade åsikterna om ämnet och slutligen bygger upp konkreta lösningar på frågan. Vi rekommenderar att ni använder minst två lektioner för att behandla helheten.

Många av övningarna bygger på upplevelsebaserad inläring, där ett viktigt skede med tanke på inläringen är att efter övningen göra reflektioner, till exempel med hjälp av en diskussion inom gruppen. I detta syfte föreslås reflektionsfrågor i övningarna. Man bör även komma ihåg att hela inläringssituationen även medför en möjlighet att öva upp färdigheterna vad gäller dialog och interaktion.

Vi rekommenderar att ni reserverar tillräckligt med tid för gemensamma diskussioner och behandla övningarna, eftersom hatretorik som

Syftet med lektionen med hatretorikstema är att utveckla följande kunskaper, färdigheter och attityder hos deltagarna:

Kunskaper: Hatretorik som fenomen, yttrandefrihet och de mänskliga rättigheterna, hatretorikens inverkan på samhället och individerna, betydelsen av jämlikhet. Konkreta metoder att motarbeta hatretorik i det egna livet.

Färdigheter: Förmåga till empati, färdigheter vad gäller dialog och interaktion, medvetenhet om världsbilder, förmågan att inte tänka stereotypiskt, förmåga att agera mot hatretorik.

Attityder: normkritik, att inte godkänna hatretorik, positiv inställning till de mänskliga rättigheterna, mod att ta tag i hatretorik och diskriminering.

tema är relativt tungt och behandlar en mycket negativ fråga. Om det är möjligt lönar det sig att i början av lektionen lägga till en del, där man kommer överens om gemensamma spelregler under tiden för verkstaden, eftersom detta hjälper till att skapa en trygg stämning. Det är viktigt att man i slutet av lektionen skapar en positiv stämning och tro på framtiden med hjälp av lösningsfokuserade övningar och diskussion.

Möjliga utmaningar

Hatretorik kan vara ett känsligt ämne och orsaka många olika slags känslor och reaktioner i gruppen. Reservera tillräckligt med tid för diskussioner och reflektion. Om det i klassen förekommer mobbning eller diskriminering kan någon deltagare uppfatta hatretorik som fenomen som något mycket personligt och mobbarna kan finnas i samma klass. Några av deltagarna har kanske själva varit utsatta till hatretorik eller det kan finnas utsatta till hatretorik i deras närmaste krets.

Om man möter direkt rasism eller hatretorik på lektionen kan man försöka lösa situationen med hjälp av frågor och en dialogisk attityd. Det är viktigt att man som handledare inte själv blir arg eller börjar kritisera den som har framfört

kommentarerna. Man kan till exempel fråga den som har kommenterat hur det skulle kännas om någon sade samma saker om honom eller henne, eller tänk om alla skulle agera så här, skulle det verkligen vara en bra sak och vad skulle det leda till? Det är inte heller ett tecken på misslyckande om eleverna framför sensationella åsikter – då har man åtminstone lyckats skapa en stämning där man vågar framföra många olika slags åsikter. Man bör även komma ihåg att läroplanen för den finländska grundskolan starkt bygger på värderingar som jämlikhet och mänskliga rättigheter, vilket man även kan lyfta fram direkt. I skolan är det inte tillåtet att mobba eller diskriminera.

Ett annat eventuellt problem är att hatretorik som begrepp är främmande för eleverna och de hittar inte på något att säga. Detta kan enkelt ske, särskilt i högstadiesgrupper, där det finns elever i olika utvecklingsstadier. Det lönar sig att i början av verkstaden använda tid på att berätta om hatretorikstemat med hjälp av exempel. Ofta känner ungdomarna igen fenomenet i ljuset av exempel. Praktiska övningar och diskussioner i smågrupper får även de tystare att delta.

Att skapa en trygg stämning

I början av lektionen kan man skapa en trygg stämning genom att till exempel ställa upp gemensamma spelregler för en lektion med hatretorikstema. Fråga gruppen vilka spelregler de anser skapa en bra stämning när man

behandlar hatretorik. Skriv upp spelreglerna på en synlig plats. Bra spelregler är till exempel: vi kritiserar eller dömer inte, även om vi är av annan åsikt, vi nedvärderar inte någon annans upplevelser, vi avbryter inte när någon annan talar och vi tvekar inte att även framför avvikande eller kritiska åsikter.

Man kan skapa en trygg stämning under ett diskussionstillfälle genom att använda ett föremål som cirkulerar så att alla får ordet i tur och ordning. När någon håller i föremålet får endast denna person tala och de andra koncentrerar sig på att lyssna (gäller även handledaren).

Man kan även rita en hand, ett hjärta eller ett öga på papper för att påminna om verkstadens regler.

ETT ÖPPET SINNE

Vi dömer inte fastän vi är av annan åsikt.

AVOIN HJÄRTA

Vi är inte modfällna även om det känns som att det finns många problem i världen.

MITT ÄKTA JAG

Jag spelar inte en roll även om det är enkelt att gömma sig bakom en sådan.

PÅ EN LEKTION SOM BEHANDLAR HATRETORIK

SKA MAN INTE:

- tvinga någon att delta i diskussionen
- kräva att någon delar med sig av personliga erfarenheter med anknytning till hatretorik
- lyfta fram ungdomar i gruppen som tillhör en minoritet.

ÄR DET BRA ATT:

- diskutera i smågrupper i stället för i en stor grupp
- vara förberedd och ändra planerna om övningarna inte passar för gruppen
- lyssna på deltagarnas förslag om hur verkstaden kan framskrida
- korrigera felaktig information
- söka korrekt information tillsammans med deltagaren
- skapa en trygg stämning i början av lektionen.

ÖVNINGAR FÖR LÅGSTADIET

Även unga barn använder olika medier i allt större omfattning, och därför är det viktigt att tillsammans med dem lära sig använda medierna på ett ansvarsfullt sätt och med respekt för andra. Barn kan utsättas för hatretorik i medierna och även själv producera hatretorik, till exempel genom att producera hatkommentarer till vloggare. Hatretorik kan dock vara ett okänt begrepp för särskilt de yngsta lågstadieeleverna

och en definition av begreppet är nödvändigtvis inte ännu väsentligt för den här åldersgruppen. Även tillsammans med små barn kan man behandla hur man diskuterar eller löser konflikter på ett konstruktivt sätt, hur man hanterar ilska, hur man framför sina egna åsikter enligt den rätt yttrandefriheten ger och varför verbal mobbning och diskriminering är fel.

ATT BEKANTA SIG MED ÄMNET

ÅSIKTSRING

SYFTE:

Att bekanta sig med yttrandefrihet på ett praktiskt sätt.

FÖRBEREDELSE: -

TID: 10–15 min

1 Bekantningslek. Alla säger i tur och ordning sitt namn och något han eller hon tycker om (choklad, vinter, fotboll, mm.) De andra i gruppen som tycker om samma sak sätter sig på huk/ vinkar osv.

2 I slutet av leken kan man prata om att alla har rätt till en åsikt och att uttrycka den och man kan diskutera vad yttrandefrihet egentligen betyder.

LÄR KÄNNA ILSKA!

SYFTE:

Att lära sig hantera ilska på ett konstruktivt sätt.

FÖRBEREDELSE: Papper och färgpennor till deltagarna, blädderblock eller motsvarande.

TID: 30–45 min

1 Be deltagarna i gruppen försöka komma ihåg en situation där de var verkligt arga. Be några i gruppen berätta hurdan situation det var frågan om.

2 Dela ut papper till alla deltagare. På pappret ritas de konturerna av en människa. Be deltagarna i gruppen markera med färgpenna var på deras kropp ilska känns och vilken färg känslan har.

3 Placera sedan alla papper på en synlig plats. Fundera därefter tillsammans eller i smågrupper på hurdana metoder man kan använda när man känner sig riktigt arg så att man kan få utlopps för känslan utan att skada någon annan. Anteckna olika metoder på till exempel ett blädderblock.

Tips: Du hittar bra metoder för lågstadielever vad gäller att känna igen och hantera känslor på [▶ V*ttu så oot lehmä! Känns det bekant? I materialet Smart och tryggt känslökunnande i den grundläggande utbildningen.](#)

FÄRDIGHETER I EMPATI

HELA HAVET STORMAR

- **SYFTE:** Att med hjälp av lek fundera på hur det känns att inte kunna delta på samma sätt som andra. Det hjälper oss förstå samhälleliga normer och verksamhetssätt som förhindrar att vissa personer deltar.
- **FÖRBEREDELSE:** Val av musik, att ordna utrymme (kan göras tillsammans med gruppen).
- **UTRYMME OCH REDSKAP:** Stolar, högtalare och musik.
- **TID:** 15–20 min

Den här leken är en version av den musikaliska leken Hela havet stormar, där stolarna blir allt färre och den som hinner sätta sig på den sista stolen vinner.

1 Placera tillsammans med gruppen ett antal stolar i en cirkel. Antalet stolar ska vara en färre än antalet deltagare. Placera en extra stol eller ett annat hinder på några meters avstånd från stolgruppen.

2 Dela in deltagarna i tre lag, till exempel genom att räkna till tre. Ge anvisningar åt lagen: lag ett och två går normalt runt stolgruppen, men deltagarna i lag tre måste varje varv även gå runt det extra hindret på några meters avstånd från stolarna.

3 Lek sedan Hela havet stormar: när musiken spelar går deltagarna runt stolarna, när musiken upphör försöker alla få en sittplats. Ta bort en stol efter varje varv.

4 Diskutera efter lekens slut hur det kändes att vara med i de olika lagen.

- **Deltagarna i vilket lag fanns med i de sista rundorna?**
- **I vilket lag fanns vinnaren?**
- **Hur kändes det att vara med i det lag som var tvungen att gå runt det extra hindret?**

Diskutera även vilka saker kan begränsa någons möjlighet att delta i olika saker i samhället: till exempel arbete, fritidsintressen eller skola.

Fundera även på andra hinder än de fysiska (t.ex. ålder, hudfärg eller etnisk bakgrund, språkkunskaper, utbildning). Om man har lärt sig känna igen hatretorik tillsammans med gruppen kan man koppla övningen till hatretorik genom att berätta att det ofta är så att de personer som har svårt att delta i många olika saker i samhället också ofta blir utsatta till hatretorik.

LÖSNINGAR

FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR EN BRA DISKUSSION

- **SYFTE:** Att reflektera över vad en bra interaktion och diskussion är.
- **FÖRBEREDELSE:** Att klippa pratbubblor, ett stort papper och pennor till alla deltagare.
- **TID:** 30 min
- 1** Diskutera tillsammans med gruppen om hur de anser att en bra interaktion eller diskussion ska vara. Ni kan försöka komma ihåg en sådan gång när gruppdeltagarna har upplevt en bra diskussion med någon annan.
- 2** Ta fram ett stort papper och pennor och ge alla ett papper i form av en pratbubbla. I pratbubblan skriver alla en sak de tycker är viktig för en bra diskussion. På det stora pappret ritar man tillsammans en grupp personer och ovanför deras huvuden klistras pratbubblor med något som hör till en bra diskussion. Det slutliga arbetet kan placeras på en synlig plats i klassrummet.

ÖVNINGAR FÖR HÖGSTADIET, GYMNASIET OCH ANDRA STADIET

ATT BEKANTA SIG MED ÄMNET

ÅSIKTSLINJE

SYFTE:

Möjlighet för utbildaren att utreda vilka kunskaper gruppen har om ämnet; ge gruppen möjlighet att komma i kontakt med temat hatretorik.

FÖRBEREDELSE:

Att förbereda påståenden och frågor.

TID:

10–15 min

1 Berätta för deltagarna att det finns en imaginär linje genom rummet. Berätta att du kommer att läsa upp påståenden och frågor med anknytning till hatretorik, ett åt gången.

2 Be deltagarna ställa sig på linjen enligt vilken åsikt de har om påståendena och frågorna: i ena änden av linjen är de av samma och i andra änden av olika åsikt. Man kan stanna kvar på mitten om man inte kan eller vill säga sin åsikt. Alla väljer en sådan plast på linjen som bäst beskriver den egna åsikten.

Påminn deltagarna om att det inte finns rätta eller fel svar. Det är frågan om personliga erfarenheter och åsikter.

Exempelpåståenden:

- Jag vet vad hatretorik är.
- Jag kan ge ett exempel på hatretorik.
- För närvarande är hatretorik ett stort problem i Finland.
- Jag vet vad yttrandefrihet betyder.
- Jag kan nämna en mänsklig rättighet.
- Jag har varit vittne till hatretorik på en allmän plats.
- Jag har varit vittne till hatretorik på nätet.
- Jag har anmält osmakliga kommentarer till administratören för en webbplats.
- Jag har ingripit i en situation med hatretorik på allmän plats.
- Man borde ingripa kraftigare i hatretorik.
- Hatretorik begränsar yttrandefriheten.
- I vår skola förekommer hatretorik.

Du kan be om kommentarer till påståendena från olika punkter på linjen, antingen från ändarna eller från mitten.

Tips: För vissa grupper kan hela termen hatretorik vara helt obekant, och då kan övningen vara svår. Då lönar det sig inte att inleda lektionen med den här övningen. I stället bör man först bekanta sig med temat och först därefter genomföra övningen.

KÄNN IGEN HATRETORIK!

 SYFTE: Att bekanta sig med hatretorik och att lära sig känna igen hatretorik.

 FÖRBEREDELSE: Ordna möjlighet att se en video (om du så önskar), ordna möjlighet att se på situationer med hatretorik på till exempel en interaktiv skrivtavla.

 TID: 20 min

1 Börja med att fråga vad deltagarna tänker på när de hör ordet hatretorik. Du kan be dem svara med ett eller två ord. Berätta att det inte finns några rätta svar på frågan. Sammanfatta diskussionen efter svaren och berätta kort om hatretorik. Ni kan även titta på

Män som näthatar kvinnor – videon

2 Dela in deltagarna i grupper om tre personer. Läs upp de påhittade exemplen på situationer med hatretorik nedan. Efter varje

berättelse ber du grupperna fundera på om följande exempel är hatretorik eller inte och på vad de känner igen exempel på hatretorik. Grupperna behöver inte vara eniga om ämnet, det viktigaste är diskussion och dryftande om en situation är hatretorik. Anteckna även kännetecken på hatretorik: det är kränkande, osmakligt, personligt, riktas ofta mot en person som representerar en grupp, personerna bakom hatretorik är ofta anonyma, det orsakar rädsla hos den som blir utsatt, det är inte endast prat utan även handlingar osv.

- Anna och Linda går hand i hand på stan. En bil på gatan saktar in och från bilfönstret ropar någon till flickorna att det inte behövs några lesbiska i den här staden.
- Muhammed och Joakim är vänner. En dag börjar de gräla om en obetalad skuld. Joakim skickar ett argt meddelande via WhatsApp till Mohammed och kallar honom opålitlig. Muhammed och Joakim skickar arga meddelanden till varandra och efter den här händelsen är de inte längre vänner.
- Pia har en ny hundvalp. Pia postar bilder av hunden i en Facebook-grupp för hundintresserade. Någon som kommenterar bilderna anser plötsligt att hunden är misskött. Pias inlägg får hundratals kommentarer där Pia skälls ut och man anser att hon inte duger som hundägare. Pia får också arga privata meddelanden av helt okända personer och många meddelanden har skickats från anonyma adresser.
- Två flickor skapar ett Instagram-konto och ber människor skicka bilder på " slampor" i

Vasa-regionen. Flickorna publicerar bilder på ungdomar från Vasa, vars utseende, kläder, intressen och vanor kritiserats och kränks verkligt personligt i bildernas kommentarer. På några timmar får kontot tusentals följare. Flickorna stänger kontot följande dag.

- En berömd musiker med somalisk bakgrund har en spelning i Helsingfors. När han kommer tillbaka till sin bil som står parkerad på gatan har den klottrats med blod och man hade skrivit rasistiska kommentarer på den.
- Yasmin är trött på allt våld som sker i parken. I den närliggande parken har bänkarna ofta välts omkull och efter veckoslutet fanns skräp överallt. Yasmin skriver ett argt brev till insändarspalten i lokaltidningen att bänkarna ALLTID har välts omkull och att parken hela tiden är täckt med skräp. Hon riktar även skarp kritik mot verksamheten inom kommunens parkavdelning och bedömer att chefsträdgårdsmästaren inte är kompetent.

Tips: De här exemplen kan vara för enkla för gymnasieelever. Bra exempel för gymnasieelever har visat sig vara aktuella nyheter om till exempel författare på sociala medier som har dömts till bötesstraff och via de här exemplen kan man fundera på gränserna för hatretorik. Du hittar även bra uppgiftsalternativ för att känna igen hatretorik i Koulukinos material **Hatretorik och yttrandefrihet – verktyg för att bearbeta teman.**

VÄRST SAGT

 SYFTE: Att bekanta sig med hatretorik och fundera på hur det syns i samhället.

 FÖRBEREDELSE: Skriva ut hatkommentarer.

 TID: 20 min

1 Dela in deltagarna i par eller små grupper. Dela ut hatkommentarerna på sidan 28 till varje grupp på separata papperslappar, så att

det på lapparna endast syns hatkommentaren utan det kontext i vilket kommentaren har publicerats. Be grupperna ordna hatkommentarerna så att de bildar en linje från de värsta kommentarerna till den minst värsta kommentaren, enligt gruppens åsikt. Berätta att det inte finns några rätta svar. Be grupperna berätta i vilken ordning de satte lapparna och varför.

2 Visa sedan hatkommentarerna med kontext för grupperna med till exempel PowerPoint och be dem diskutera och fundera på om de vill ändra ordningsföljden efter att ha sett kontexten. Fundera på vilken betydelse det har på vilket forum hatkommentaren har publicerats.

HATRETORIKSTRÄD

 SYFTE: Att lyfta fram orsakerna till och följderna av hatretorik.

 FÖRBEREDELSE: Rita på förhand ett stort träd på ett papper (sparar tid), blädderblock (eller motsvarande), tuschpennor, post-it-lappar.

 TID: 30 min

1 Placera ett ritat träd med rötter, stam och grenar på en synlig plats. Berätta att avsikten är att först fundera på orsakerna bakom hatretorik. Finns det i samhället sådana strukturer eller fenomen som främjar uppkomsten och spridandet av hatretorik? Vad får en enskild person att producera hatretorik mot en grupp eller en person? Övningen kan göras tydligare om ni funderar på vilka grupper som blir utsatta till hatretorik, men det är viktigare att fundera på beteendet hos de personer som producerar hatretorik än på de som blir utsatta till hatretorik. Det är viktigt att förstå att vem som helst kan bli utsatt till hatretorik, man orsakar inte själv hatretorik genom sitt beteende.

2 Be deltagarna skriva sina egna förslag på post-it-lappar och att klistra lapparna som trädets rötter. Gå gemensamt igenom de klistrade lapparna och diskutera de orsaker till hatretorik som nämns där.

3 Be sedan deltagarna fundera på följderna av hatretorik: Hur inverkar hatretorik på de människor som blir utsatta till det? Hur inverkar hatretorik på den allmänna stämningen i samhället? Fundera även på hur hatretorik påverkar den som producerar hatretorik.

4 Be deltagarna skriva sina egna förslag på post-it-lappar och att klistra lapparna som

trädets löv. Gå gemensamt igenom de klistrade lapparna och diskutera de följder av hatretorik som nämns där.

5 Man kan göra övningen snabbare genom att dela in deltagarna i två grupper, av vilka den ena funderar på den första frågan och den andra på den andra frågan. Man kan även skapa en tredje grupp som kan fundera på sätt att motarbeta hatretorik.

6 Hatretoriksträdet är nu färdigt. Kontrollera trädet tillsammans. Sammanfatta diskussionen och ge ännu gruppen möjlighet att ställa preciserande frågor och diskutera. I detta skede kan trädet ännu modifieras om gruppen anser det vara nödvändigt.

7 Om det är möjligt kan ni lämna trädet på en synlig plats.

 Tips: Om man först nu bekantar sig med hatretorik kan det vara bra att använda bakgrundsmaterial så att gruppen kan bekanta sig med hatretorik via exempel. Man kan även genomföra uppgiften digitalt, till exempel med applikationerna Padlet eller Bubbl.us.

FÄRDIGHETER I EMPATI

EMPATIKARTA

- SYFTE:** Att hjälpa eleverna leva sig in i en annan persons situation och bättre förstå orsakerna till och följderna av hatretorik på individnivå.
- FÖRBEREDELSE:** Rita en empatikarta som kan fungera som exempel. Papper och tuschpennor till grupperna.
- TID:** 40–50 min

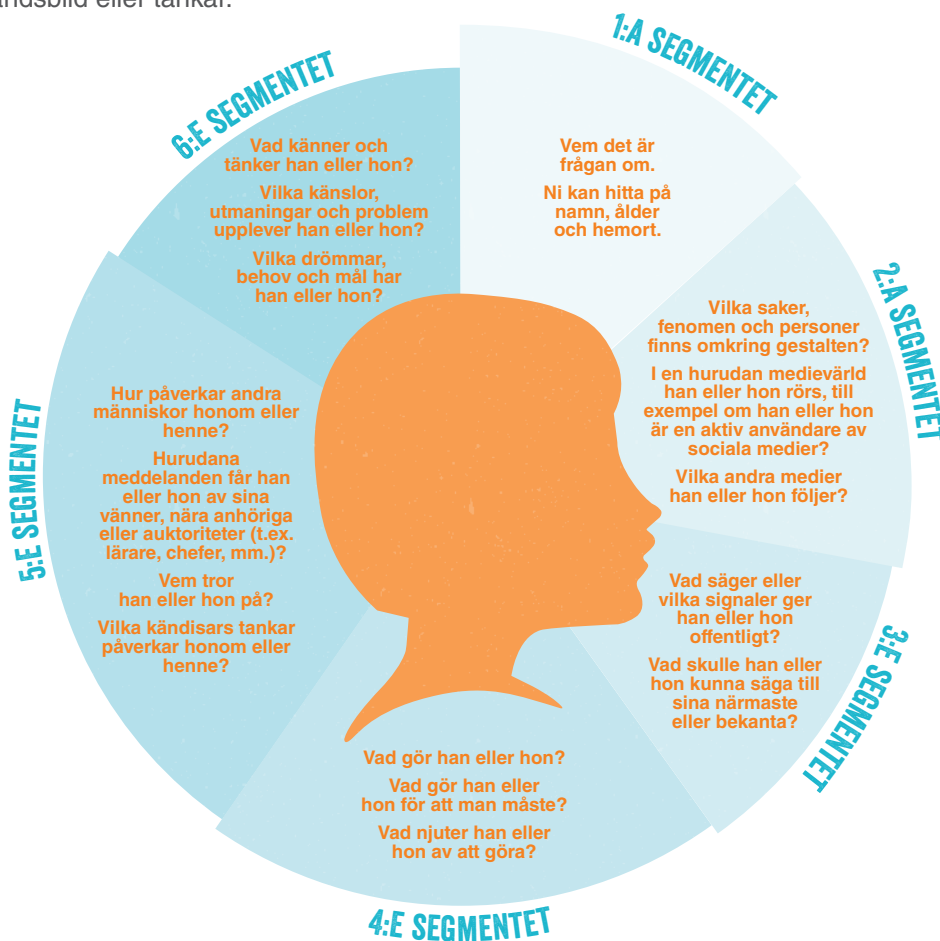
1 Dela in deltagarna i grupper om två eller tre personer. Be varje grupp rita en empatikarta, till exempel på ett blädderblock. Rita i mitten ett stort huvud och segment runt om enligt modellen nedan.

Empatikartan är ett verktyg med hjälp av vilket man bättre kan förstå hur en annan människa upplever världen och vad han eller hon tänker och känner. Man kan prata om empati medan man bearbetar kartan: empati är förmågan att leva sig in i en annan persons situation, som att uppleva världen i hans eller hennes skor. Empati är inte samma sak som sympati: en person som känner sympati är av samma åsikt som den andra personen och delar hans eller hennes världsbild och åsikter. Man kan känna empati även om man inte delar den andra personens världsbild eller tankar.

2 Dela in grupperna så, att några gör en empatikarta över en person som har blivit utsatt till hatretorik, några om personen bakom hatretoriken och några om personer som vittnat hatretorik. För att göra inlevelsen enklare kan grupperna först bekanta sig med berättelser om hatretorik, som finns i tilläggsmaterial.

Den gestalt, över vilken empatikartan utarbetas, kan väljas direkt bland någon persons berättelser. Man kan också hitta på en egen gestalt eller till exempel kombinera flera personer som förekommer i berättelserna.

Kartan fylls i enligt nummerordning med till exempel post-it-lappar eller genom att skriva. Se modellen nedan.

3 Slutligen placeras kartorna så att alla kan se dem och man jämför de kartor man har åstadkommit. Man kan till exempel diskutera följande frågor:

- Hur kändes det att försöka komma på vad en annan person känner eller tänker?
- Var någon av gestalterna särskilt enkel eller svår?
- Känns det efter uppgiften som att det är enklare att förstå en annan person?
- Väckte övningen överraskande insikter?

Man kan fortsätta övningen genom att till exempel via empatikartan diskutera personer bakom hatretorik, på vilket sätt man skulle kunna ändra den här personens beteende.

Tips: Den här övningen är en version av metoden empatikarta som används vid tjänstedesign som inkluderar att bekanta sig med målgruppens liv genom observationer och undersökning innan man gör upp en karta. Utan är inledande undersökning finns det risk att övningen skapar stereotyper. Om man efter att ha gått igenom övningen upplever att empatikartorna är kraftigt stereotypiska lönar det sig att tillsammans med gruppen reflektera över detta. Diskutera tillsammans hur stereotyperna har uppkommit och om de är sanna.

FRÅN DEBATT TILL DIALOG

SYFTE:

Att bekanta sig med en dialogisk diskussion i praktiken, att undersöka skillnaderna mellan debatt och dialog.

FÖRBEREDELSE:

Skriv på en synlig plats de regler för en bra diskussion som behövs i den andra delen av övningen.

TID:

30 min

1 Dela in deltagarna i grupper om tre personer. I varje grupp finns en som försvarar åsikten, en som motsätter sig åsikten och en som lyssnar. Den som försvarar påståendet väljer det ämne om vilket han eller hon vill prata (till exempel: Vi behöver fler invandrare till Finland, vi behöver mer alternativ vad gäller skolmaten, vi behöver en skateboardramp i närheten av hemmet, osv.).

Tillsammans med de äldre deltagarna kan man som inspiration till bildandet av åsikter använda sig av kommentarer med direkt anknytning till hatretorik från uppgiften Värst sagt. När den som försvarar åsikten talar lägger motståndaren fram kommentarer som gärna får vara mycket starkt motsatta. Lyssnaren gör observationer.

2 Under den andra omgången fortsätter grupperna på samma sätt, men nu ta motståndaren till åsikten inte en motsatt ställning, utan följer reglerna för diskussion nedan:

- **Koncentrerar sig på vad den andra säger**
- **Avbryter inte**
- **Ser berättaren i ögonen**
- **Uttrycker med ord och gester att han eller hon lyssnar på den andra**
- **Berättar inte genast om sina egna erfarenheter inom detta ämne**
- **Upprepar det han eller hon har hört för att säkerställa att det inte sker missförstånd**
- **Ställer tillägsfrågor**

3 Man går tillsammans igenom diskussionen och jämför den med den föregående. Vilka skillnader förekom mellan diskussionerna? Resulterade någon av diskussionerna i att den andra personen ändrade åsikt? Hur kändes det att spela sin egen roll?

PRIVILEGIEPROMENAD

SYFTE:

Att beskriva ojämlikhet i samhället genom att lyfta fram olika hinder och normer som begränsar deltagande och hjälper eleverna leva sig in i en annan persons situation.

FÖRBEREDELSE:

färdigt utskrivna rollkort (som bilaga på sidan 29)

TID:

30 min

1 Be deltagarna ställa sig på rad. Se till att alla har tillräckligt med utrymme att gå framåt enligt de påståenden du framför. Dela sedan ut rollkort till deltagarna med beskrivningar av roller, som du hittar på sida 29. Kontrollera att alla förstår rollen som de har fått.

2 Be sedan deltagarna leva sig in i sina roller. Uppmana dem att föreställa sig till exempel följande saker:

- **Hurdan person är det frågan om**
- **Hurdan barndom hade personen**
- **Hurdana föräldrar har/hade personen**
- **Gick personen i skola**
- **Hurdant liv lever personen nu.**

Beroende på gruppens storlek kan man hitta på flera roller för promenaden eller använda samma rollkort två gånger. Det kan hända att de deltagare som har fått samma kort slutligen placerar sig på olika punkter, beroende på hur de har upplevt sin roll.

3 Berätta sedan att du läser upp påståendena ett åt gången. Deltagarna ska fundera på om påståendena stämmer för deras del. Om påståendet beskriver dem ska de ta ett steg framåt. I annat fall stannar de på samma plats.

4 Be deltagarna stanna på sin plats under den tid ni går igenom uppgiften. Ställ dem frågorna nedan och börja med dem som har tagit flest eller minst antal steg.

- **Hur kändes det att gå framåt?**
- **Hur kändes det när du inte kunde ta ett steg framåt?**
- **Vilka saker gjorde det besvärligare att gå framåt?**

Be slutligen deltagarna berätta vad som stod skrivet på det egna rollkortet och vilken föreställning de hade om personen. Diskutera sedan om vilkas rollfigurer de anser skulle kunna bli utsatta till hatretorik i samhället. Jämför svaren med hur många steg rollfiguren fick ta under övningen. Avsikten är alltså att upptäcka att privilegier skyddar människor mot hatretorik.

Tips: Den här övningen kan vara svår för yngre deltagare. Då kan det vara till hjälp att deltagarna verkligen har tid att sätta sig in i rollerna, till exempel genom att skriftligt och vid behov med stöd av handledaren svara på frågor som rör rollerna. Deltagarna kan även före övningen undersöka olika minoriteters liv i Finland.

Ta ett steg framåt om:

- Helgdagarna enligt din religion är lediga dagar och de är markerade i kalendern.
- Människorna vet genast om du är pojke eller flicka.
- Du har alltid tillräckligt med pengar att betala nödvändiga inköp och du behöver inte fundera på hur du använder dina pengar.
- Du har aldrig haft en upplevelse att din ilska skulle ha varit förklarad med menstruation.
- Du diskrimineras inte under en rekryteringsprocess på grund av ditt utländska namn.
- Ditt modersmål, din religion och kultur värdesätts i samhället.
- När du reser med buss eller tåg behöver du inte ta reda om du kan röra dig där med rullstol.
- Du är inte rädd för att polisen ska stanna dig på gatan.
- Du kan köpa plåster i samma färg som din hud.
- Din sexuella läggning eller ditt kön kommenteras inte nedlåtande.
- Du kan besöka simhallen utan att ha svårigheter att välja om du ska till omklädningsrum för dam eller män.
- Människor riktar knappast någonsin misstänksamma blickar mot dig på gatan.
- Ingen har frågat dig varifrån du egentligen är hemma.
- När du kom till den här byggnaden behövde du inte grubbla på trappor eller trösklar.
- Du har inte haft ekonomiska svårigheter.
- Du har ett finskt pass eller pass från ett annat EU-land.
- Du har aldrig skämts för ditt hem eller dina kläder.
- Ingen politiker ifrågasätter dina möjligheter att skaffa barn eller bilda en familj.
- I närheten av ditt hem finns en ungdomsgård där de anställda talar ditt modersmål.
- Du kan sköta dina myndighetsärenden utan tolk.
- Du kan gå hand i hand på gatan med den du älskar utan att någon reagerar.
- Du kan varje dag läsa i tidningarna om människor som har nått framgång och som har samma hudfärg som du.
- Om du skulle besöka riksdagshuset skulle människorna kunna tro att du är en riksdagsledamot.
- Du behöver inte grubbla på om du har pengar till mat.
- Du känner inte rädsla när du rör dig i staden på kvällarna.
- I ditt bostadsområde finns inte många arbetslösa människor.
- Det är enkelt för dig att hitta samhällsinformation på ditt modersmål.
- Du har inte fått osakliga kommentarer på grund av ditt kön.
- Du behöver inte vara rädd om du går förbi en stor grupp män på natten.
- Du behöver inte oroa dig över att din lön, på grund av ditt kön, skulle vara lägre än dina kollegors.
- Du har aldrig varit tvungen att berätta för dina släktingar om din sexuella läggning.
- Du och din familj har råd att utöva de fritidsintressen ni vill.
- När du använder sociala medier behöver du inte läsa sårande kommentarer på grund av din hudfärg.
- Din studiehandledare ifrågasätter inte dina önskade arbetsval på grund av din bakgrund.
- Du kan berätta om din religiösa bakgrund utan att den ifrågasätts.
- Ingen skrattar åt dig eller slänger glåpord på grund av din vikt.
- Det finns mötesplatser enligt din religion i din närhet.
- Ingen ropar åt dig i bussen eller tunnelbanan.

LÖSNINGAR

ETT GEMENSAMT MEDDELANDE TILL DEN SOM HAR BLIVIT UTSATT TILL HATRETORIK

- **SYFTE:** Att prova på konkreta sätt att stötta en person som har blivit utsatt till hatretorik och att öva upp färdigheterna i empati.
- **FÖRBEREDELSE:** Tillbehör för collage eller liknande.
- **TID:** 30–90 min (beroende på hur övningen genomförs)

1 Välj antingen en av exempelberättelserna i materialet (sidan 28), eller sök ännu hellre på nätet efter en nyligen inträffad händelse där någon har blivit utsatt till hatretorik. Du hittar hatretorik i till exempel Facebook-gruppen #Olen täällä och genom att undersöka nyheter. Låt eleverna bekanta sig med berättelsen och undersöka hur de skulle kunna få kontakt med personen i fråga.

2 Gör ett gemensamt konstverk med vilket ni skickar ett uppmuntrande meddelande till en person som har blivit utsatt till hatretorik. Detta kan göra på många olika sätt: som collage, teckning, skriftliga meddelanden, video eller gruppbild. Planera vad ni skulle vilja säga till just den här personen och hur ni bäst kan lyfta fram det med kreativa metoder. Man kan även göra meddelandena i smågrupper.

3 Skicka sedan meddelandet på önskat sätt till personen i fråga. Man kan även publicera meddelandet med hashtag #eivihapuheelle på till exempel Twitter varifrån administratörerna för kontot Ei vihapuheelle (Nej till hatretorik) kan plocka det och dela det vidare.

Exempel på motsvarande verksamhet:

- Finländska ungdomars kampanj för att skicka meddelanden till utsatta till hatretorik:
[▶ https://yle.fi/uutiset/3-6613372](https://yle.fi/uutiset/3-6613372)
- Stödkampanj med anknytning till de kvinnliga anställda vid animationsbolaget Marvel som blivit utsatta till hatretorik:
[▶ http://www.hs.fi/nyt/art-2000005310171.html](http://www.hs.fi/nyt/art-2000005310171.html)

Tips: Om meddelandet skickas offentligt via nätet finns det risk för att gruppen själv blir utsatta till hatretorik. Publiceringen av meddelandet kräver alltså en möjlighet att hantera eventuella hatmeddelanden tillsammans med gruppen. Ett bättre alternativ kan vara att skicka meddelandet som privat meddelande eller till och med per post, om det är möjligt.

AVTAL MOT HATRETORIK

 SYFTE: Att tillsammans hitta konkreta åtgärder för att motarbeta hatretorik.

 FÖRBEREDELSE: Blådderblock, post-it-lappar, pennor, klistermärk för röstning, tavla eller liknande.

 TID: 30 min

1 Berätta att ni nu kommer att upprätta ett avtal mot hatretorik. Målet är att hitta sätt att motarbeta hatretorik, både ensam och som en grupp elever. Berätta att ni under processens lopp kommer att utveckla många idéer för att motarbeta hatretorik och bland dessa väljer ni sedan de bästa till avtalet. Det viktigaste är att utveckla många idéer. De behöver inte vara perfekta eller uttänkta till slut.

2 Börja med att alla i cirka fem minuter tysta skriver olika saker på post-it-lappar som man själv skulle kunna göra för att motarbeta hatretorik, både i skolan, i vardagens möten och på nätet.

3 Dela därefter in deltagarna i grupper om tre eller fyra personer. Diskutera sedan cirka fem minuter i grupp och de idéer var och en har kommit på. Man kan hitta på flera idéer, redigera, förtydliga och förbättra dem.

4 Därefter ber du grupperna klistra post-it-lapparna på till exempel tavlan eller på ett

blådderblock som lagts på bordet så, att hela gruppen kan titta på idéerna tillsammans. Be deltagarna ordna idéerna så att de idéer som helt tydligt är likadana placeras i en grupp, Sammanför ändå inte alltför många idéer, utan håll sådana som är endast något olika åtskilda från varandra.

5 Rösta sedan fram de fem till sju bästa idéerna. Berätta att ni kommer att använda idéerna för att skapa klassens gemensamma principer mot hatretorik och be deltagarna välja idéer utifrån detta. Ge var och en 8–10 etiketter med vilka den kan rösta. Ni kan diskutera enligt vilka kriterier idéerna väljs: är de realistiska att genomföra, är det roligt att genomföra dem, främjar de gemensamma aktiviteter i klassen osv.

6 När ni har valt de bästa idéerna kan du be deltagarna omarbeta dem till principer och skriva dem till en vacker väggtavla som kan hängas upp så att alla kan se den.

I OLIKA ROLLER I DE SOCIALA MEDIERNA

 SYFTE: Bevisar att man utgående från många olika roller kan motsätta sig hatretorik på nätet.

 FÖRBEREDELSE: Papper och tuschpennor till grupperna.

 TID: 20 min

1 Dela in deltagarna i grupper på några elever och ge varje grupp till exempel ett stort blådderblockspapper. Berätta för dem att de ska fundera på hur man kan motsätta sig hatretorik på nätet utgående från tre olika roller. Grupperna skriver sina tankar på pappret.

1:a rollen: en passiv användare av sociala medier som till exempel följer olika konton och ibland kan klicka gilla, men som mer sällan själv deltar i diskussioner eller producerar innehåll

2:a rollen en aktiv användare av sociala medier som kommenterar, öppnar diskussioner och aktivt delar innehåll

3:a rollen en aktiv producent av innehåll som själv har tillgång till en kanal med många följare (konto i en tjänst inom sociala medier, vlogg, blogg, mm.).

2 Be slutligen grupperna presentera de metoder de har hittat för att bekämpa hatretorik. Ni kan även diskutera om ni hittade nya eller överraskande sätt att bekämpa hatretorik och du kan fråga deltagarna vilka metoder de skulle kunna tänka sig att använda.

Övningen utvecklades av Laura Heinonen, jämlikhetsexpert vid Allianssi ry.

DIAMANTEN I ATT MOTARBETA HATRETORIK

 SYFTE: Att diskutera olika metoder med vilka samhället kan påverka hatretorik.

 FÖRBEREDELSE: Att skriva ut diamantkort

 TID: 20 min

Tips: Om ni har mer tid kan uppgiften även genomföras så, att deltagarna själva kommer på idéer hur man kan förebygga hatretorik. Skriv idéerna på lappar. Bilda en diamant av lapparna enligt anvisningarna.

Den här uppgiften är en version av uppgiften **En aktiv medborgares diamant**, som finns som en uppgiftsmodell bakom en länk på webbplatsen Plans Globala skola.

1 Dela in deltagarna i grupper. Ge varje grupp ett En aktiv medborgares diamant-kort, som har klippts ut från uppgiftsmodellen. På korten finns olika metoder för medborgare att påverka

2 Be grupperna fundera på hur den metod som nämns på kortet kunde förebygga hatretorik och vilka av metoderna som skulle kunna fungera.

3 Be deltagarna ordna korten i formen av en diamant enligt hur välfungerande de är, så att den bästa metoden är högst på diamanten och den sämsta är lägst. Be grupperna motivera sina val:

- Vilken metod fungerar bäst?
- På vilket sätt kan man på detta sätt förebygga hatretorik?

DRAMAÖVNING AV BERÄTTELSENA OM HATRETORIK

 SYFTE: Att med hjälp av drama prova på hur man kan motarbeta hatretorik i verkliga situationer och vilka känslor det väcker.

 FÖRBEREDELSE: Att skriva ut berättelser om hatretorik.

 TID: 1–1,5 h (beroende på gruppens storlek)

1 Dela in deltagarna i grupper om tre till fem personer. Be varje grupp läsa en berättelse om hatretorik som du hittar i slutet av det här materialet. Du hittar fler artiklar om hatretorik till exempel här: <http://blogs.helsinki.fi/hatespeech/media/in-finnish/>. Dessutom kan du ge grupperna i uppgift att själva söka fler berättelser på nätet, men då behöver ni mer tid. Gruppen kan även själv hitta på en situation med hatretorik. Låt gruppen bekanta sig med berättelsen och utifrån den planera en kort föreställning på några minuter. Berätta för grupperna att de inte behöver hitta på ett lyckligt slut eller en lösning på situationen med hatretorik i föreställningen, utan att förslagen till lösning kommer från publiken. Ge grupperna möjlighet att öva på föreställningen innan de uppför den.

2 Grupperna uppför turvis sina föreställningar, varefter publiken kan föreslå lösningar på situationen. Teatergruppen väljer det bästa förslaget och uppför det.

3 Slutligen går man igenom övningen under en gemensam diskussion. Ni kan till exempel diskutera följande frågor: Hur skulle det kän-

nas att motsätta sig hatretorik i verkliga livet? Hur kändes det att hitta på konkreta lösningar för situationer med hatretorik? Kan liknande metoder fungera i olika situationer?

Tips: För att lyckas kräver dramaövningarna lite uppvärmning, att man skapar förtroende och att deltagarna lever sig in i sina roller. Under en kort verkstad lyckas en dramaövning bäst i en sådan grupp där man har genomfört övningar tidigare.

Om man har ont om tid kan man genomföra övningen snabbare genom att välja endast en eller två frivilliga grupper och de övriga deltagarna utgör publiken. När skådespelarna förbereder sin föreställning kan de som fungerar som publik värma upp genom att hitta på olika sätt att lösa situationer med hatretorik, till exempel med övningen Diamanten i att motarbeta hatretorik.

MOTPRAT MED SERIESTRIP

- **SYFTE:** Att på ett praktiskt sätt bekanta sig med motprat.
- **FÖRBEREDELSE:** Att skriva ut berättelser om hatretorik, säkerställa att deltagarna har tillgång till internet.
- **TID:** 40 min

1 Bekanta er med berättelser om hatretorik och berätta för gruppen om motprat, det vill säga motsatta berättelser. Motprat är motsatsen till hatretorik: positiv kommunikation som lyfter fram jämlikhet och de mänskliga rättigheterna. Syftet är att producera en motsatt berättelse eller motprat med anknytning till berättelserna om hatretorik med hjälp av en seriebild. Det kan finnas många olika slag av motsatta berättelser, och det finns inga särskilda regler för hur de skapas. Den kan till exempel vara en fortsättning på en berättelse om hatretorik, en alternativ handling, ett eget budskap till en person utsatt till hatretorik eller något annat.

2 Man börjar den motsatta berättelsen genom att analysera en berättelse om hatretorik. Analysen kan göras parvis.

3 Efter analysen skriver man en motsatt berättelse till berättelsen om hatretorik. Den motsatta berättelsen görs med en seriestrips-generator som hittas på nätet. Be eleverna göra en seriestrip med två bilder.

Du hittar seriestripsgeneratorer till exempel här:

 <http://saaressa.blogspot.fi/2009/07/tee-sarjakuvia.html>

4 Be slutligen eleverna placera sina internetapparater som en "utställning" som alla kan gå runt och titta på. På så vis kan eleverna undersöka nya motsatta berättelser. Ni kan slutligen diskutera följande frågor:

- **Vad gör en motsatt berättelse effektiv?**
- **Hur skulle man kunna sprida berättelsen?**
- **Hur kändes det att skapa berättelsen?**

Nyttiga frågor för analysen:

Vem: Vilka är berättelsens huvudpersoner? Vem är utsatt till hatretorik och vem producerar hatretorik?

Berättelsens båge: Kan man se berättelsens båge i hatretoriken eller i berättelsen?

Vad: Vad vill personen bakom hatretoriken säga om offret för hatretorik? Vad vill personen bakom hatretoriken åstadkomma?

Orsak: med vilket tonfall framför personen/personerna bakom hatretoriken sin sak (ironiskt, aggressivt, våldsamt, sarkastiskt, humoristiskt, använder desinformation)?

Mot vem: Mot vem är meddelandet med hatretorik riktat? I vilka medier sprids det och vem sprider det?

EXEMPEL PÅ LEKTIONSPLANER

HÖGSTADIET

KORT LEKTIONSPLAN

 45 MIN

0–15 MIN INLEDNING OCH
ÖVNINGEN KÄNN IGEN HATRETORIK

15–35 MIN HATRETORIKSTRÄD

35–45 MIN ÖVNINGEN DIAMANTEN I ATT
MOTARBETA HATRETORIK

 SKRIV UT KORT TILL
DIAMANTÖVNINGEN

LÅNG LEKTIONSPLAN

 90 MIN

0–15 MIN INLEDNING OCH
ÖVNINGEN KÄNN IGEN HATRETORIK

 VÄLJ VIDEO OM OLIKA ALTERNATIV

15–35 MIN HATRETORIKSTRÄD

35–70 MIN PRIVILEGIEPROMENAD

 SKRIV UT ROLLKORTEN PÅ FÖRHAND
OCH SE TILL ATT DET FINNS FRITT
UTRYMME I KLASSEN

70–90 MIN ETT GEMENSAMT MEDDELANDE TILL
EN PERSON SOM ÄR UTSATT TILL
HATRETORIK (MED SNABB TEKNIK,
T.EX. GRUPPBILD ELLER LIKNANDE)

GYMNASIET/ANDRA STADIET

KORT LEKTIONSPLAN

 45 MIN

0–15 MIN INLEDNING,
ÅSIKTSLINJE OM HATRETORIK,
KORT PRESENTATION AV HATRETORIK

15–40 MIN EMPATIKARTA

 TILLVERKA MALLEN TILL
EMPATIKARTAN

40–45 MIN SLUTREFLEKTION PARVIS (SOM FRÅGA
TILL EXEMPEL: VILKA LÖSNINGAR FÖR
HATRETORIK KAN MAN HITTA UTIFRÅN
DEN FÖREGÅENDE ÖVNINGEN)

LÅNG LEKTIONSPLAN

 90 MIN

0–15 MIN INLEDNING OCH
KORT PRESENTATION AV HATRETORIK

10–25 MIN VÄRST SAGT

 SKRIV UT HATKOMMENTARERNA

25–65 MIN PRIVILEGIEPROMENAD

65–90 MIN MOTPRAT MED SERIESTRIP

STÖDMATERIAL

BERÄTTELSE OM HATRETORIK

Några av berättelserna innehåller hatretorik och tuffa levnadsöden. Överväg vilka berättelser du väljer som exempel.

- ▶ **Högerextremister bakom hatdrevet mot Åhlens Lucia**
- ▶ **Rasismen är en del av vardagen**
- ▶ **Maria Österåker: Om näthat**
- ▶ **Näthatet fortsatte efter Hannas död – nu tar pappan upp kampen**
- ▶ **Svenska handbollsstjärnan slår tillbaka mot sextrakasserierna**
- ▶ **Nätmobbingen har inget ansikte**

BERÄTTELSE OM HATRETORIK PÅ FINSKA

- ▶ **Amanda Todds historia**
- ▶ **Nätmobbaren bad sitt offer om förlåtelse**
- ▶ **Beväringen Abdi, 20, förnedrades i tunnelbanan**
- ▶ **En överviktig kvinna skälldes ut i gymmet**
- ▶ **Den nattliga bussturen för en ungdom från Tammerfors blev en mardröm**

Fler berättelser om hatretorik i Yles artikel Vi vet var du bor:

- ▶ <https://svenska.yle.fi/dataviz/2013/nathat/>

Medieartiklar om hatretorik på sidorna för Helsingfors universitets projekt Hatretorik (på finska):

- ▶ <http://blogs.helsinki.fi/hatespeech/media/in-finnish/>

Exempelkommentarer för uppgiften Värst sagt

- 1.** ”Hyschandet måste få ett slut. Muslimerna ska bort från det här landet! Alla muslimer är inte terrorister, men alla terrorister är muslimer. Muslimer från Mellanöstern och Afrika ska inte få komma in i landet.”

Riksdagsledamot Teuvo Hakkarainenens offentliga Facebook-uppdatering. Hakkarainen har över 12 000 följare på Facebook. Till följd av inlägget dömdes Hakkarainen för hets mot folkgrupp (20 dagsböter, med hans inkomster 1 160 euro).
  - 2.** ”Att råna förbipasserande och att leva på våra skattepengar är ett nationellt, kanske till och med genetiskt särdrag hos somalier.”

Jussi Halla-ahos blogginslag. Bloggen läses av 3 000–8 000 personer varje dag.
  - 3.** ”Skicka hem det här amerikanska missfostret. Varför låter man de här föröka sig?” och ”Skicka bort den här från mitt land.”

Kommentarer till YouTube-videor av Felicia Prehn från Björneborg. Prehn har flyttat till Finland från USA och hon är synskadad.
  - 4.** ”Ful, fet, jävla idiot, hora. Jag hoppas att någon våldtar dig.”

En kommentar på en 12 år gammal flickas Ask.fm-vägg.
  - 5.** ”Homosexualitet är en äcklig sjukdom. Den måste bekämpas och den ska hejdas.”

Budskap från en norsk extrem islamistisk Facebook-grupp med 300 medlemmar. Gruppen kallar sig ”Ävliva de homosexuella på Norges gator”.
  - 6.** ”Varför ska ett sådant där fläskberg ens få komma hit. Inte orkar det där fläskberget ens springa.”

En kommentar en kvinna hörde av andra människor när hon tränade på gymmet.
  - 7.** ”Kvinnor förtjänar mindre än män för att de är svagare och inte lika intelligenta.”

Den polska representantens anförande i Europaparlamentet.
  - 8.** ”Jag har upprepat detta i redan många år. Det finns inget sådant som moderat islam.”

En kommentar av ordföranden för det Nederländska frihetspartiet i en TV-intervju. Partiet är landets näst största.
  - 9.** ”Och vem har velat ha en sådan där gris?”

En ung mans rop till en kvinna som står i taxikön med sitt barn.
-

Rollkort för Privilegiepromenaden

Du är en ung flicka som nyligen ensam har kommit från Syrien till Finland som flykting.

Du är en 16 år gammal flicka som har en flickvän.

Du är en nyutexaminerad lärare/läkare som inte har hittat arbete.

Du är studerande som snart ska ta sin examen. Du bor ensam och dina föräldrar har flyttat utomlands.

Du är en 18 år gammal transsexuell man. Du har nyligen genomgått en könsoperation och blivit man.

Du är en 14 år gammal pojke. Dina föräldrar har flyttat från Senegal till Finland innan du föddes.

Du är en 16 år gammal pojke som sitter i rullstol.

Du är en 15 år gammal, lindrigt utvecklingshämmad, flicka.

Du är advokat.
Din lön är 6 000 euro i månaden.

Du är en 15 år gammal pojke. Du lider av depression, men får vård.

Du är en bostadslös ung kvinna.

Du är en 18 år gammal man med högerextremistiska åsikter. Du har varken jobb eller går i skola.

Du är en tysk utbyteslev i universitetet/gymnasiet. Du har nu bott ett halvt år i Finland.

Du är en punkflicka som studerar i yrkesskola/gymnasium/på universitet/yrkeshögskola.

Du är en 16 år gammal romsk flicka. Du klär dig i en traditionell romsk dräkt.

Du studerar i gymnasium/yrkesskola/på universitet/yrkeshögskola. Dina föräldrar är välbärgade och du bor ännu hemma.

Du är en vuxen romsk man. Du klär dig i en traditionell romsk dräkt.

Du är en 17 år gammal pojke. Du har adopterats till Finland från Nigeria när du var under ett år gammal.

Du är en 16 år gammal studerande vid en yrkesskola. Du bor inte längre hos dina föräldrar.

Du är en överviktig/storvuxen kvinna. Du arbetar i kassan i ett snabbköp.

Du är en 17 år gammal muslimsk flicka. Du klär dig i hijab.

Du är en 16 år gammal same som bor i Helsingfors.

Du är en 22 år gammal man som nyligen har fått asyl i Finland och studerar vid universitetet. Du sällskapar med en man.

Du är en finlandssvensk pojke på årsklass nio. Du är den enda eleven i din klass som har svenska som modersmål.

LÄNKAR OCH KÄLLOR

KÄLLOR TILL ÖVNINGSMETODER

De flesta övningsmetoderna i detta material är versioner av metoder som utvecklades i Nej till hatspråk -kampanjen, som framfördes av Plan i Finland 2013–2015. Originalversioner kan hittas i Kirjanmerkit -materialet, Yes We Can -materialet, No hate i skolan -materialet och på Ei vihapuheelle -webbsidan. Utom övningen Hela havet stormar, som har utvecklats av svenska

organisationen Volontärbyrån för boken Inkludera fler i föreningslivet, och metoden Empatiska, originalversion av vilket utvecklades av Dave Gray och metoden I olika roller i sociala medier, som utvecklades av Laura Heinonen. Metoderna Diamanten att motstå hatretorik, åsiktsring och åsiktslinje samt dramaövningen är versioner av vanliga metoder inom globalfostran.

UTBILDNINGSMATERIAL

Anta int'! Bryt normen.

► <http://seta.fi/seta/wp-content/uploads/2013/06/AntaInt-WEB.pdf>

Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto – SAKKI ry, Seta ry, Suomen Lukiolaisten Liitto SLL ry, Finlands Svenska Skolungdomsförbund FSS rf 2013. Ett normkritiskt material för lärare. Övningar, diskussionsuppgifter och handledning i att förändra skolans verksamhetskultur i en normkritisk riktning.

Anonym hatretorik och yttrandefrihet. Sanni Mäntyniemi. Mediakasvatusseuras publikationer 2/2017.

► <http://www.mediakasvatus.fi/wp-content/uploads/2017/09/Anonymt-hatprat-och-yttrandefrihet.pdf>

Mediakasvatusseuras kompakta infopaket om hatretorik. innehåller idéer till behandling av hatretorik tillsammans med ungdomar som en del av mediefostran.

Bryt! Ett metodmaterial om normer i allmänhet och heteronormen i synnerhet. RFSL Ungdom, Forum för levande historia 2008.

► <http://www.jamstall.nu/wp-content/uploads/2014/02/Methodmaterialet-Bryt.pdf>

Övningar och information om normkritiskt tänkande och mångfald.

No hate i skolan -metodmaterial. Statens medieråd.

► <https://statensmedierad.se/nohate.1295.html>

Handledningar, utbildningsmaterial, filmer, poddar och andra verktyg som kan användas i skola för att undervisa om hatretorik.

Jämställ.nu -webbplatsen

► <http://www.jamstall.nu/verktygslada/ovningar/>

Information om jämlikhet och många praktiska övningar som hjälper eleverna förstå normkritiskt tänkande och jämlikhet i praktiken.

Näthat. Myndigheten för ungdom och civilsamhällsfrågor.

► <https://www.mucf.se/publikationer/projekt/nathat>

Publikationer som hör samman med hatretorik och ungdomar. Materialet Får man skriva vad man vill på internet är riktat till lärare och innehåller lektionsplaner med anknytning till hatretorik.

Ordet är fritt - men behöver du säga allt du tänker? Statens medieråd 2017.

<https://www.statensmedierad.se/publikationer/nohate/ordetarfrittmenbehoverdusa-galltdutanker.2432.html>

En seriebok om hatretorik.

UTBILDNINGSMATERIAL PÅ FINSKA OCH ENGELSKA

Disinformaatio, vihapuhe ja mediakasvatuksen keinot (Desinformation, hatretorik och metoder inom mediefostran). Koulukino 2016.

► <http://koulukino.fi/index.php?id=3856>

Information om hatretorik och desinformation samt övningar med anknytning till hatretorik och desinformation som lämpar sig för högstadiet och gymnasiet, ur mediefostrans synvinkel.

Webbplatsen Ei vihapuheelle.

► <http://eivihapuheelle.fi/>

Webbplats för Europakommissionens kampanj Nej till hatretorik åren 2013–2015. Videor med anknytning till hatretorik, övningar som lämpar sig för ungdomar för behandling av hatretorik och information om hatretorik.

Kirjanmerkit (Bokmärken) Handbok i hur man motarbetar hatretorik med hjälp av fostran i mänskliga rättigheter. Europakommissionen 2014.

► http://www.nohatespeechmovement.org/public/download/Bookmarks_FI.pdf

Rikligt med övningar som hör samman med näthat och medieläsfärdighet för högstadiet och gymnasiet där man utnyttjar drama.

Koulu vailla vertaa – opas yhdenvertaisuussuunnitteluun. (En skola utan like – handbok för jämlikhetsplanering). Rauhankasvatustutustuutti 2016.

► http://vanha.rauhankasvatus.fi/wordpress/wp-content/uploads/2016/11/yhdenvertaisuus_opas_web.pdf

Information om jämlikhet och skolans jämlikhetsplanering. nyttiga övningar och exempel på jämlikhet.

V*ttu sä oot lehmä! Tuntuuko tutulta? (Du är en jävla kossa! Känns det bekant?) Smart och tryggt känslökunnande för den grundläggande utbildningen. Kokkonen, Anu 2017. S:t Michel.

► <https://peda.net/mikkeli/jjv/tl:file/download/f2fa2302475bb91ae1ffca66eb6a88923aac7e07/Tunnetaito-opas.pdf>

Undervisningshelhet för den grundläggande utbildningen med anknytning till känslomässiga och interaktionsfärdigheter. Många olika övningar.

We Can! Taking action against hate speech through counter and alternative narratives. Europakommissionen 2017.

► <https://rm.coe.int/wecan-eng-final-23052017-web/168071ba08>

Handbok på engelska med mycket information om motprat, motnarrativer och hatretorik. I handboken beskrivs hur ungdomarna själva kan planera en kampanj med vilken man motsetter sig hatretorik.

Emme vaikene: Mitä on vihapuhe ja miten se liittyy sukupuoleen? Soronen, Sonja 2017. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

► <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-940-8>

Emme vaikene (Vi tiger inte) är en handbok om hatretorik som är riktat åt ungdomar från 13 till 18 år.

INFORMATION OM HATRETORIK

Disinformaatio, vihapuhe ja mediakasvatuksen keinot. (Desinformation, hatretorik och metoder inom mediefostran). Mediakollektiivi och Maija Töyry (red.) 2016.

► http://koulukino.fi/ckfinder/userfiles/files/Disinformaatio%20vihapuhe%20ja%20mediakasvatuksen%20keinot_29_11_2016.pdf

En utredning producerad av Koulukino och Mediakollektiivi, vars huvudmål var att söka lösningar på behandlingen av desinformation och hatretorik, särskilt ur de synvinklar mediefostraren kan möta. På finska.

Dramatisk ökning i hatbrott. Eva Lamppu 2016. Svenska yle.

► <https://svenska.yle.fi/artikel/2016/11/09/dramatisk-okning-i-hatbrott-muntliga-attack-er-overgar-till-fysiskt-vald>

Artikel om hur hatbrott har ökat.

Hat och hot på nätet. Bladini, Moa 2017. NIKK, Nordisk information för kunskap om kön, på uppdrag av Nordiska ministerrådet.

► http://www.nikk.no/wp-content/uploads/Hat-och-hot-p%C3%A5-n%C3%A4tet_170627.pdf

Utredning över det näthat kvinnor i Norden möter.

Hatbudskap och våldsbejakande extremism i digitala miljöer. Totalförsvarets forskningsinstitut 2017.

► <http://www.regeringen.se/48e36d/contentassets/f339ca4d465d4a93bc99f-7936feaa558/hatbudskap-och-valdsbejkan-de-extremism-i-digitala-miljoer>

Svenska försvarets utredning över hatmeddelanden och våldsamt radikaliserings i digitala miljöer.

Jääkö viha verkkoon? (Blir hatet kvar på nätet?) Hyvärinen, Hanna 2017. Aikalainen, Tammerfors universitet.

► <http://aikalainen.uta.fi/2017/04/27/jaa-ko-viha-verkkoon/>

Artikeln grundar sig på en intervju av forskare vid Tammerfors universitet om en undersökning med temat hatretorik. På finska.

”Käänteistä rasismia” tai ”käänteistä syrjintää” ei ole olemassa, filosofi ja yhdenvertaisuusvaltuutettu kertovat miksi. (Det finns inte ”omvänd rasism” eller ”omvänd diskriminering, filosofen och jämställdhetsfullmäktige berättar varför.) Typpö, Juha 2017. Nyt-bilaga.

► <http://www.hs.fi/nyt/art-2000005088520.html>

På finska.

Media-artiklar om hatretorik på sidorna för Helsingfors universitets forskningsprojekt Hatretorik (på finska):

► <http://blogs.helsinki.fi/hatespeech/media/in-finnish/>

Vi vet var du bor. Yles inlägg om hatretorik: berättelser av personer som är utsatta till hatretorik. Yle 2014.

► <https://svenska.yle.fi/dataviz/2013/nathat/>

En omfattande artikel om livet för de finländare som har blivit mål för hatretorik.

Vad är hatretorik? syrjinta.fi.

► https://www.syrjinta.fi/fi_FI/web/sv/hatretorik?p_p_auth=ZQKH18X-N&p_p_id=49&p_p_lifecycle=1&p_p_state=normal&p_p_mode=view&_49_struts_action=%2Fmy_sites%2Fview&_49_groupId=14476&_49_privateLayout=false

Kvinnor som möter näthat har sämre rättsskydd. Nordiska ministerrådet 2017.

► <http://www.norden.org/fi/ajankohtaista/uutiset/verkkovihaa-kohdanneilla-naisilla-heikompi-oikeusturva>

Pressmeddelande om en nordisk undersökning där man utredde kvinnornas ställning som mål för hatretorik. Utredning: Hatretorik inverkar på offrets allmänna känsla av trygghet. En artikel om den utredning om att möta hatretorik i Finland som Justitieministeriet har producerat.

Hatretorik begränsar yttrandefriheten. Pöyh-täri, Reeta, Haarala Panu ja Raittila, Pentti 2013. Tampere University Press.

► http://www.hssaatio.fi/wp-content/uploads/2013/11/Vihapuue-sananvapautta..versio_PAINOVERSIO_21.10.13.pdf

Undersökning om det hatretorik journalister och experter möter. På finska.

Hatretorik föds inte ur hat. Saarikoski, Atlas 2013. Ei vihapuheelle.fi.

► <http://eivihapuueelle.fi/files/vihapuueen-monitahoisuus/vihapuue-ei-synny-vihasta/>

Atlas Saarikoskis artikel om skillnaderna mellan argt prat och hatretorik. På finska.

Hatbrott och hatretorik. poliisi.fi

► http://www.poliisi.fi/brott/hatbrott_och_hatretorik

Om hatretorik på polisens webbplats.

Finland fick rekommendationer om att förebygga våld mot kvinnor och bekämpa hatretorik. Utrikesministeriet 2017.

► <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=361746&contentlan=3&culture=sv-FI>

Artikel om FN:s råd för mänskliga rättigheters rekommendationer till Finland.

Vihapuueen ja infosodan välinen raja on häilyvä. (Gränsen mellan hatretorik och infokrig är diffus) Juusela, Pauli 2017. Kirkko ja kaupunki.

► <https://www.kirkkojakaupunki.fi/-/propagandan-paluu-vihapuue-voi-olla-myos-infosodan-valine>

Artikel om hur hatretorik används som verktyg vid infokrig. På finska.

ÖVRIGA LÄNKAR OCH KÄLLOR

Vihapuhe hyökkää demokratiaa vastaan. (Hatretorik är en attack mot demokrati) Sara Heinämaa 2017. Suomen kuvalehti 28/2017.

Why so hateful? Våld på nätet. Haverinen, Anna 2016. Antroblogg.

▶ <https://antroblogi.fi/2016/02/1142/>

Artikel som behandlar olika sätt och orsaker att producera hatretorik samt hatretorikens språkliga yttranden på nätet. På finska.

Rakentavaa vuorovaikutusta. (Konstruktiv interaktion). Handbok för hur man förstärker den demokratiska delaktigheten och förebygger våldsamt radikalism. Elo, Satu; Kaihari, Kristina; Mattila, Paula ja Nissilä, Leena 2017. Opetushallitus. Oppaat ja käsikirjat 2017:1.

▶ http://oph.fi/download/182479_rakentavaa_vuorovaikutusta.pdf

Utbildningsstyrelsens handbok riktad till skolvärlden. Artiklar med anknytning till radikalism, i slutet av handboken finns även ett kapitel med praktiska övningar, med hjälp av vilka man tillsammans med eleverna kan behandla teman som hör samman med radikalism. På finska.

Renko, Elina; Larja, Liisa; Liebkind, Karmela ja Solares, Emilia 2012. Utredning över metoder och tillvägagångssätt inom pedagogik mot diskriminering. Inrikesministeriets publikationer 50/2012.

Testa gränserna för yttrandefrihet – vad får man säga på nätet?

▶ <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2016/09/13/testaa-sananvapauden-rajoja-mita-netis-sa-saa-sanoa>

Yles yttrandefrihetstest, med vilket man kan testa hur väl man känner till gränserna för yttrandefrihet.

VIDEOR OM HATRETORIK

Hur bemöter du näthat?

▶ <https://www.facebook.com/medieradet/videos/1463885057000208/>

En kort video om olika strategier att bemöta näthat.

Män som näthatar kvinnor.

▶ https://www.youtube.com/watch?v=k_pLmq8d7Mk

Kvinnor läser hatmeddelanden, som de har fått från män.

STÖDTJÄNSTER

Polisens nättips – för att anmäla hatretorik.

▶ <https://www.poliisi.fi/nettivinkki>

Applikationen Help.some – stöd till unga vid till exempel mobbning på nätet.

▶ <http://www.netari.fi/ohjaustajaneuvontaa/helpsome>

Sekasin chat -för unga. Diskussionshjälp i vilken livssituation som helst.

▶ <https://sekasin247.fi/>

MLL:s webbplats Barn och media – tips för mediefostran av barn och unga inom familjen (på finska)

▶ <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/lapset-ja-media/>

VAD ÄR HATRETORIK? VAD SKA DU GÖRA OM DU MÖTER HATRETORIK?

HATRETORIK ELLER INTE?

Hatretorik...

- riktar sig ofta mot en person i egenskap av representant för en grupp
- är ofta kränkningar och glåpord
- kan vara innehålla felaktig information eller rykten
- kan även vara sansad argumentering
- är skrämmande och hotfullt
- skapar en stereotypisk och nedsättande bild av en människogrupp
- upprätthåller diskriminerande maktstrukturer i samhället
- strävar efter att tysta vissa grupper eller personer.
- bygger upp en bild av oss och dem
- hotar människovärde och mänskliga rättigheter av personen/ målgruppen
- kan vara ett brott
- **är fel och oacceptabelt.**

Hatretorik är inte

- gräl eller konflikter mellan människor
- bedömning eller kritik
- meningsskiljaktigheter

OCH YTTRANDEFRIHET?

Yttrandefrihet är en central mänsklig rättighet. Den garanterar oss alla rätten att uttrycka vår åsikt. Yttrandefriheten är dock inte gränslös och man får inte i yttrandefrihetens namn bryta mot andra personers mänskliga rättigheter.

VAD SKA DU GÖRA OM DU SJÄLV BLIR UTSATT TILL HATRETORIK?

- Berätta för en vuxen du litar på: föräldrar, lärare eller skolpsykolog eller -kurator.
- Gör en bildkapning av hatretoriken som bevismaterial.
- Anmäl hatretoriken till nättjänstens administratör och till polisens nättipstjänst.

Kom ihåg! Hatretorik är fel och du behöver inte stå ut med det.

VAD SKA DU GÖRA OM DU SER ATT NÅGON ANNAN BLI UTSATT TILL HATRETORIK?

- Sprid inte hatretorik ens om man påstår att det är ett skämt.
- Visa och erbjud stöd till den som har blivit utsatt.
- Berätta för en vuxen du litar på.
- Anmäl hatretoriken till nättjänstens administratör och till polisens nättipstjänst.

Kom ihåg! Din egen säkerhet är alltid viktig. Agera alltid så att du känner dig trygg.

VAR HITTAR DU STÖD?

Polisens nättips – för att anmäla hatretorik.

➤ <https://www.poliisi.fi/nettivinkki>

Applikationen Help.some – stöd till unga till exempel vid mobbing på nätet.

➤ <http://www.netari.fi/ohjaustajaneuvontaa/helpsome/>

Sekasin chat – för unga. Diskussionshjälp i vilken livssituation som helst.

➤ <https://sekasin247.fi/>